

مقدمه

دین پدیده ای آسمانی است که از آغازین روزهای هبوط بشر به او ارزانی شده است، این امانت الهی، همزاد و همپای انسان ها، طول تاریخ را درنوردیده و بر همه ابعاد زندگی او سایه افکنده است. امروزه با پیشرفت چشمگیر دانش های بشری و پیچیده تر شدن زندگی بشر، اهمیت دین و جایگاه آن در زندگی دو چندان شده است؛ در نتیجه موضوع رابطه دانش های بشری و دین اهمیت بیشتری یافته است، این امر به ویژه در دانش هایی که کاربردی تر هستند، ضرورت مضاعف دارد. از جمله علوم کاربردی می توان از تربیت و علوم مربوط به آن نام برد که به طور رسمی، نهاد آموزش و پرورش وظیفه این امر را به عهده دارد.

تربیت اسلامی، مجموعه دگرگونی هایی است که در فکر و عقیده فرد، به منظور ایجاد نوعی خاص از عمل و رفتار، که متکی بر ضوابط دین اسلام باشد، انجام می گیرد. در سایه این دگرگونی ها، اخلاق، عادات، آداب و رفتار و روابط فردی و اجتماعی شخص صورت مذهبی و اسلامی به خود می گیرد. از آنجایی که تربیت اسلامی انسان از دوران کودکی و حتی پیش از تولد آغاز می شود، توجه به تربیت اسلامی در مقطع ابتدایی از جنبه های فردی، خانوادگی و اجتماعی امری مهم و ضروری است زیرا مقطع ابتدایی اولین گام رسمی فراگیر در جهت اعتلای آشنایی با مفاهیم دینی و علمی است (شمس، ۱۳۹۸).

در تعلیم و تربیت اسلامی، تربیت انسان کامل با بهره گیری از معارف دینی امکان پذیر است و موفقیت نظام های آموزشی، مستلزم توجه به آموزه های وحیانی است. از سوی دیگر یافته های بشری در علوم تربیتی نیز نباید مغفول واقع شود. آموزش این مبانی به کودکان با توجه به ویژگی های متفاوت این سنین، راه ها و شیوه های متفاوتی با شیوه های مرسوم آموزش بزرگسالان دارد. با توجه به حساسیت مقطع ابتدایی، توجه بیش از پیش به روش های جذاب آموزش مفاهیم دینی امری بسیار مهم و قابل توجه است. در مقاله حاضر ابتدا به توضیح مختصری راجع به اهداف و اصول تربیت اسلامی پرداخته ایم و در ادامه موانع تربیت اسلامی را ذکر کرده به ارائه راهکارها و روش های آموزش این مفاهیم به دانش آموزان مقطع ابتدایی می پردازیم.

هریک از نظام های تربیتی اهداف خاصی را مدنظر دارند و همه فعالیت های خود را برای تحقق آن ها مصروف می دارند. در تربیت اسلامی، هدف اساسی و غایی تربیت، الهی شدن آدمی است. برای رسیدن به این هدف، استعداد های عالی انسان که در خلقت او قرار داده شده است باید رشد کند و فعلیت یابد. علوم تربیتی که شاخه ای از علوم انسانی است، به دنبال پرورش انسان های مؤثر و کارآمدی است که استعداد های آن ها شکوفا شده است. در تعلیم و تربیت اسلامی، تربیت انسان کامل با بهره گیری از معارف دینی امکان پذیر است و موفقیت نظام های آموزشی، مستلزم توجه به آموزه های وحیانی است. از سوی دیگر یافته های بشری در علوم تربیتی نیز نباید مغفول واقع شود. آموزش این مبانی به کودکان با توجه به ویژگی های متفاوت این سنین راه ها و شیوه های متفاوتی با شیوه های مرسوم آموزش بزرگسالان دارد. با توجه به حساسیت مقطع ابتدایی، توجه بیش از پیش به روش های جذاب آموزش مفاهیم دینی امری بسیار مهم و قابل توجه است. در مقاله حاضر ابتدا به توضیح مختصری راجع به اهداف و اصول تربیت اسلامی پرداخته ایم و در ادامه موانع تربیت اسلامی را ذکر کرده به ارائه راهکارها و روش های آموزش این مفاهیم به دانش آموزان مقطع ابتدایی می پردازیم.

روش

این پژوهش به لحاظ نوع در زمره پژوهش های کیفی قرار دارد که با استفاده از روش کتابخانه ای و هم چنین مصاحبه انجام شد. در بخش اول، ابتدا با مراجعه و مطالعه منابع مربوط به پژوهش، اهداف، اصول، موانع و آسیب های تربیت اسلامی مورد مطالعه و بررسی قرار گرفت و بعد از یادداشت برداری های لازم و تهیه فیش، این موانع و آسیب ها فهرست بندی شد. در بخش دوم، ناظر بر ارائه راهکار، با صاحب نظران و متخصصان حوزه تربیت دینی و برنامه ریزی درسی شاغل در آموزش و پرورش و آموزش عالی مصاحبه انجام گرفت.

کفایت اطلاعات با ده مورد مصاحبه به دست آمد و از آن به بعد اطلاعات جدیدی به دست نیامد. این ده نفر شامل چهار نفر استاد گروه آموزش الهیات دانشگاه فرهنگیان خراسان شمالی، دو معلم مقطع متوسطه با مدرک کارشناسی ارشد فلسفه و علوم قرآنی و چهار استاد گروه علوم تربیتی از دانشگاه های بجنورد و فرهنگیان خراسان شمالی بود. مصاحبه ها به صورت نیمه ساختاریافته انجام گرفت که ترکیبی از عمق و انسجام بود. روایی محتوایی سؤالات مصاحبه مورد تأیید چند نفر از افراد خبره در حوزه علوم دینی و تربیتی قرار گرفت و سپس به مرحله اجرا در آمد. مصاحبه از نیم تا یک ساعت به طول انجامید و در فرایند مصاحبه ها از روش یادداشت برداری استفاده شد. در نهایت، اطلاعات با استفاده از روش مقوله بندی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. در این روش، ابتدا اطلاعات، بدون اعمال نظر و بدون توجه به چرایی آن توصیف، و روی کاغذ پیاده شد. محقق در ادامه نوشته ها را با روش تحلیل تفسیری، تحلیل محتوا کرد و با شناسه گذاری یادداشت ها، مقوله ها و زیر مقوله ها استخراج گردید.

یافته ها و نتایج

یافته ها و نتایج حاکی است که عدم تطابق محتوای معارف اسلامی با جامعه ی خارج از مدرسه، عوامل فردی، دنیاگرایی، توجه نکردن به تفاوت های فردی، عدم کادرسازی لازم برای تربیت اسلامی هم چنین عدم نیازسنجی تربیت اسلامی از مهمترین آسیب ها و موانع بود. راهکارهای این نوشتار نیز نشان داد که عمل صالح مربی، ساده کردن تربیت دینی، استفاده بهینه از فعالیت های فوق برنامه، لحاظ کردن تفاوت های فردی و استفاده از روش های فعال تدریس می تواند زمینه برونرفت از آسیب ها و موانع را فراهم سازد.

مقاله	مؤلفه	توضیح و نمونه
الگوی	عمل صالح مربی	یکی از اصول تربیت دینی عمل صالح مربی است، یعنی دانش آموزان بخصوص دانش آموزان مقاطع ابتدایی از اعمال معلم بیشتر از گفتار معلم الگو برداری می کنند.
	خوش رفتاری و ایجاد فضای صمیمی	در تدریس علمی بخصوص برای دانش آموزان دوره ابتدایی از تندخویی و سخت گیری پرهیز شود، زیرا هر گونه تندخویی و سختی نامناسب ممکن است کودکان را نسبت به دین بدبین کند.
ساده سازی	ساده کردن تربیت دینی	باید تربیت دینی را برخلاف عقاید عمومی؛ ساده، آسان و از سخت جلوه دادن دینداری پرهیز کرد. تربیت دینی باید به گونه ای باشد که فراگیران دینداری را ساده فرض کنند؛ نه مشکل و انتزاعی.
	تمرکز بر جنبه سرگرمی و بازی	بهرتر است کودک در انجام فعالیت ها از آزادی بیشتری برخوردار شود و آموزش برای او جنبه ی سرگرمی و بازی داشته باشد.
آموزشی - تربیتی	لحاظ کردن تفاوت های فردی	در برنامه ریزی برای آموزش دینی باید تفاوت های فردی فراگیران و استعدادهای آنان رعایت گردد.

بحث و نتیجه گیری

بر اساس آنچه که در این پژوهش به دست آمد، نظام تربیتی ما موانع و چالش هایی را در مراحل مختلف از برنامه ریزی های اولیه تا اهداف جزئی و مراحل پایین تر اجرایی پیش رو دارد. بررسی دقیق موانع توجه ما را به اصولی جلب می کند که درحقیقت نبود آنها راه را برای ایجاد این آسیب ها باز کرده است و عدم توجه جدی به آنها در عمل منشأ ایجاد بسیاری از این چالش ها است. اصولی که در مقام نظر به نیکی تدوین گشته، اما در مقام عمل توجهی جدی به آنها صورت نگرفته است. در بخش موانع و آسیب ها، موانع بیشتر متوجه روابط مربی یا معلم با فراگیر یا مربی است و فرایندهای آموزشی نادرست و محتوای آموزشی نامرتب با نیازها و علائق فراگیران کانون مسائل قرار می گیرد. راهکارهای این نوشتار نیز نشان داد که عمل صالح مربی، ساده کردن تربیت دینی، لحاظ کردن تفاوت های فردی، استفاده از روش های فعال تدریس و استفاده بهینه از فعالیت های فوق برنامه؛ می تواند زمینه برونرفت از آسیب ها و موانع را فراهم سازد.

با توجه به موارد فوق الذکر تربیت در دوران کودکی از اهمیت زیادی برخوردار است و هر محتوایی که در دوران ابتدایی به آنها آموزش داده شود تا زمان زیادی جز اصول زندگی آنان خواهد بود و به این جهت است که تربیت در دوران کودکی از اهمیت زیادی برخوردار است و روش های تربیتی برای مقاطع ابتدایی باید با حساسیت بیشتری بکار گرفته شود تا مثر ثمر واقع شوند.

منابع

۱. قرآن کریم، ترجمه محمد مهدی فولادوند. تهران: دارالقرآن الکریم.
۲. ابن بابویه، م. (۱۳۸۵). من لا یحضره الفقیه. جلد سوم، تهران: دار الکتب الإسلامیه.
۳. احمدی، غ. (۱۳۸۳). راهنمای تدریس هدیه های آسمانی چهارم دبستان. تهران: سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش.
۴. آراسته خو، م. (۱۳۸۱). فرهنگ اصطلاحات علمی - اجتماعی. تهران: چاپ دهم، انتشارات چاپ پخش.
۵. پاینده، ا. (۱۳۸۵). نهج الفصاحه. جلد دوم، قم: نسیم حیات.
۶. حرعاملی، م. (۱۳۸۶). وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه. جلد هشتم، تهران: کتابچی.
۷. سلیمان نژاد، ا. (۱۳۹۷). روش های تدریس تعلیمات دینی. تهران: چاپ ششم، انتشارات سمت.
۸. متقی هندی، ح. (۱۳۷۴). کنز العمال. جلد شانزدهم، قم: موسسه فرهنگی دار الحدیث.

